1972 - 2022. 50 djar von Kulturverein Lusern

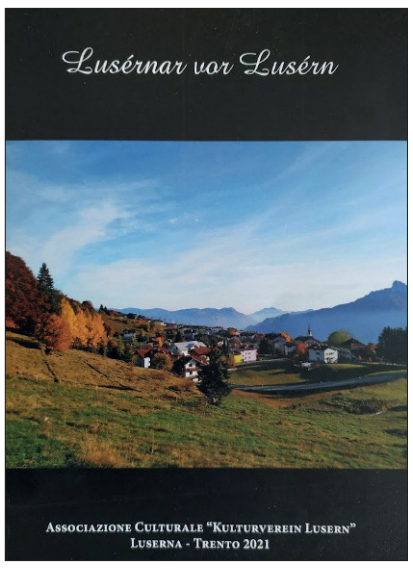

Il 16 settembre si sono festeggiati i 50 anni dell'associazione Kulturverein Lusern. Un momento in cui è stata presentata la nuova opera del Kulturverein Lusern "Lusérnar vor Lusérn".

50 djar pittn Kulturverein Lusern, 50 djar vo stòrdja von lånt un von laüt boden håm gètt zo tüana vor Lusérn. Dar Vorsìtzar Andrea von Kastelé hatt geböllt gedénkhan alle di laüt boda håm gearbatet vor in Kulturverein un vor Lusérn.
Dar trèff iz gest a moménta z'zoaga in naüge libar von Kulturverein "Lusérnar vor Lusérn" boda redet vo lusérnar un lusérnaren boden håm gètt zo tüana vor soi lånt.
Ma hatt geredet von Germano von Zaiga boda hatt augelekk, pittnåndar pinn Don Santo un pitt åndre noün laüt, in Kulturverein Lusern boda, an earst, hatt gehoazt "*Associazione culturale per lo sviluppo delle zone depresse del Trentino – Kulturverein Lusern*". Ma hatt geredet von Enrico Pruner, von Eduard Reut-Nicolussi, von Fligar Sepp (Giuseppe Nicolussi Castellan) er o earst socio von Kulturverein un von Urbåno von Kastelé boda hatt vil gearbatet vor Lusérn; est khintar no gedénkht von djungen umbrómm dar spòrtplatz trakk soi nåm. 'Z izta khent gedénkht allz daz sell boda dar Kulturverein hatt getånt azpe helvan in djungen lusérnar boda håm geböllt gian in SüdTiról zo macha di taütschan obarschualn. Baz bartz soin dar Kulturverein in di djardar boda khemmen? Bar mochan paitn azta di djungen lirnen vo disan laüt un vo ploaz åndre boda håm gearbatet vor 'z lånt umenìcht.

Dar Nachtvogl

Khennen 'z geèzza vodar Hoachebene, da patàttan pult

L'aria rinfresca e l'autunno porta i colori e sapori tipici della stagione sugli Altipiani. Con le patate da poco raccolte si prepara la polenta di patate, piatto tradizionale che da qualche anno è diventato oggetto di una singolare contesa culinaria.

An såntzta atz 24 von herbestmånat in di khesar vo Milegrùam håmsa gemacht da zboate "*Contesa della pult*" inngestèllt vodar Confraternita della Polenta di patate. In di lestn zboa djar disa manifestatzióng iz nèt khent gemacht peng in covid un haür, vor da earst bòtta, di pult iz khent boróatet sèmm un nèt någenump sa gemacht vo dahùam. Nåmp dar khesar soinda gest zen heartn zo khocha da patàttan pult. Di konkoréntn håmen någenump allz daz sèll bosa håm gehatt mengl: di ingrediéntn un 'z holtz vor in heart. Haür o, azpe 'z djar 2019, Luca Eghenter hatt gevintzart; Paolo Petrik iz gerift zboate un Gabriele Caneppele draite. Di noün laüt vodar djurìa håm gètt soin voto schaugante azta di ingrediéntn soin gest lokàl, von Trentìn odar, no pezzar, vodar Hoachebene, un guat; azza håm gemacht di pult nå dar traditzióng, odar azza håm eppaz gebèkslt. Da patàttan pult vo Lavròu iz gemacht pitt pòrro, saltz, fèffar, öl, spèkh, gepratatz boatzamel un patàttn. Di traditzióng vo Lusérn iz an åndra: da patàttan pult iz lai gemacht pitt patàttn, bazzar, saltz un boatzamel. Ma siadet di geschelatn patàttn in a fånn, balsa soin schümma gekhocht haltetma auz a senjo bazzar zo lega pinn patàttn in khezzl; di patàttn khemmen geskitzt pinn smökkar, dena lekma 'z boatzamel un smöktma allz vor almånko a viartl ur. Baldase distakàrn di rintn di pult iz gekhocht.

MR

ARTICOLO NELLA VARIANTE CIMBRA DELLE VALLI DEL LENO

Stoltz z'soin a zimbar un groazar tschell vo lusérnar

Ricordiamo Arthur F. Stoffella, fiero di essere cimbro e grande amico dei lusérnar, che negli ultimi 50 anni ha pubblicato, come giornalista, centinaia di articoli su Lusérn nei vari media di lingua tedesca e che, come fondatore e membro del direttivo del sindacato autonomo della minoranza linguistica tedesca e ladina del Sudtirolo ASGB, visitava ogni anno, insieme ad un intero pullman pieno di persone interessate, il paese di Lusérn. E grazie ai Laimpachteldar Zimbarn è stato possibile esaudire il suo ultimo desiderio: il primo funerale cimbro dopo oltre 100 anni in Vallarsa/Pronttal. Ecco come lo ricordano i suoi amici di Lusérn.

Arthur iz sparírt, a groazar tschell vo vil lusérnar. Di naüge iz khent in lånt un in an åmplikh iz auzgelatt fra di vil lusérnar ke håm gehatt 'z gelükh, imen zo khennen. I bart hèrta vil schümma gedénkh vo imen haltn. A månn vo kultur, offe vor drauernda: an bar ZIMBAR, stoltz vo soin brutzan. (Fiorenzo Nicolussi Castellan)
Er iz gest an guatar tschell vo mi un vo di zimbarn. Biar bartn in gedénkh. Er hatt vil geschribet un getånt, ume zo tüan khennen di Zimbarn un ume imenåndarn zo gem vil vèrt. Er iz gest an groazar månn ke hatt hèrta geholft 'z folkh. (Luigi Nicolussi Castellan)
'Z tüatmar vil ånt un kondolenz in nåm vo Kulturinstitut un Kamou vo Lusérn. (Gianni Nicolussi Zaiga, pürgarmaistar un vorsitzar vo Kulturinstitut)
An månn, Arthur, pegàistartar bizzanschaftar, ma o gekhénnatar schraibar vo dar fòldjo Dolomiten ke vil vert iz khent atz Lusérn. An drukk. 'Z tüatmar ånt. (Matteo Nicolussi Castellan, garante vor di mindarhaitn vo da Autòneme Provìntz Tria)
I hånne gehatt 'z gelükh Arthur zo khennen un zo tréffan vil vert. Pitt soin toat hatt di gåntz kamòuschaft vo unsar Redjong vil vorlórt. (Lorenzo Baratter, diretór vo Dokumentationszentrum Lusérn)
'Z tüatmar vil ånt un kondolenz in nåm vo zimbarn vo XIII kamündar. (Vito Massalongo vorsitzar vo Curatorium Cimbricum Veronense)
Arthur iz gest bol a patriot, baispil un khempfar vor a guat sachan. Biar håm gehatt no 'z gelükh imen zo khennen, benn biar gånt zo venna Arthur in prachant. Biar gedènkhan an groazar månn, dar hatt mechte vil getånt. (Jakob Ossner, vorsitzar vo Cimbern-Kuratorium Bayern)
Arthur merchat dar bege un iz baispil o darnå soin toat. (Christian Ferstl, Johann-Andreas-Schmeller-Gesellschaft)
Arthur hån i hoach geschètzt. Biar håm a månn vorlórt, dar hatt pensàrt o ka mòrng. (Sieghard Gamper, åmt vor Zungmindarhaitn vodar Redjong Trentino-Südtirol)
Biar bartn gedènkh Arthur azpe khempfar, der gest nia müade, un rüavar vo zimbar folkh. Er bart üs vil veln. Er lazzt a loch, 'z iz sber zo vülln. (Christoph von Ach, segretàrdjo general vo Euregio)

Prof. DDr. Hugo-Daniel Stoffella vulgo Menlo

Istituto Cimbro | Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45 | info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

Di Brava Part: an alta hèks vo Folgràit

A Folgaria il personaggio leggendario più conosciuto è senz'altro la "Brava Part"; la leggenda vuole che questa strega dimori in una piccola grotta a sud di Carpenéda nel profondo della valle del Rosspach, sul greto dell'omonimo torrente.

Balma höart ren vodar Brava Part khinta in sint da schümma un groaz manifestatzióng bodase haltet alle djar atz Folgràit balda auz iz dar summar, un boda zoaget bia 'z håmda gelebet in an stroach di laüt da atta ünsar hoachebene. Allz ditza pitt musìk, folk un geèzza.
Nèt alle bizzan ke di Brava Part, in di legénde vo Folgràit, iz gest a hèks boda hatt gelebet nidar tiaf in tal von Rosspach untar Carpenéda, inn in an khlumman stoll; si hatt nia geböllt seng laüt in balt bose hatt gelebet si un vor ditza hattze hèrta gemacht darschràkhan alle di sèlln boda soin gånt atti sèlln saitn. Zo macha darschràkhan di laüt iz gest genùmma azze åhef zo singa; soi stimme iz gest asó schaüla ke 'z hatt parìrt 'z gehùka von bölf. 'Z izta o zo khöda ke züntrest in tal von Rosspach, boda loaft 'z bazzar von pach, izta a schümmana hülbe gehoazt Pozza del Paról un sèmm di djungen püabla soin hèrta gånt z'sbimma un di måmme, zoa zo haltase bait vo sèmm, håmen hèrta aukontàrt ke, balda di sunn lugàrtze hintar in pèrge, mochtma bahémme vonkìan ombrómm di Brava Part beratze khennt zo nemma.

E.v.K.

OLTRE I CONFINI - MINORANZE GERMANOFONE IN ITALIA E NEL MONDO

Taütschan zungmindarhaitn in Beleschlånt un in di bèlt

Da decenni, le lingue e la cultura delle comunità alloglotte germanofone sono oggetto di studi e progetti; dal 6 all'8 ottobre, un seminario internazionale presso l'Università degli Studi di Trento, si propone come momento di confronto e di approfondimento sulle comunità di minoranza germanofone in Italia e nel mondo.

Bar bizzan ke da ünsar zung, un vil åndre mindarhaitzungen, soin, sidar djardar un djardar, khent studjàrt vo studéntn, profesör un studjös boda süachan zo vorstìana mararne sachandar: balma nützt di zung, bia ma pintet di börtar, bia dise börtar mövarnse in an satz un vil vil åndarst.
Zoa azta alle dise studjös mangse vennen zo reda von prodjèkhte bosa håm gemacht un vo allz daz sèll bosa håm gelirnt un zoa o zo macha bizzan in laüt bazta auz iz khent vodar arbat bosa håm vürgetrakk in di lentar boda khemmen genützt di mindarhaitzungen vo gestarn, fin mòrng, izzese nå zo halta, in di Universitét vo Tria, dar trèff "*Beyond Borders / Oltre i confini / Jenseits der Grenzen*". 'Z iz a trèff augilekk zoa zo reda vodar mararzunghait un von "khlumman taütschan zungen" von Beleschlånt un vodar bèlt, vo bia zo lirna dise zungen, vo bia zo machase khennen, von prodjèkhte boda soin khent vürgetrakk fin est ma o vo baz ma magat tüan in di zukunft vor ünsarne zungen. Gestarn hattma geredet von taütschan zungmindarhaitn in Beleschlånt (un fra dise vodar ünsar zimbarzung o) un haüt un mòrng bartma ren mearar von sèllnen vodar bèlt. Zo bizzasan mearar mochtma gian atti websait: https://event.unitn.it/beyond-borders2022/

R.P.

Hundart djar vodar Atesina

Lo scorso 4 marzo l'Atesina ha compiuto 100 anni: un grande traguardo per quella che è nata come primo servizio di trasporto tra i paesi del Trentino e che ha permesso a generazioni di studiare in città.

'Z iz gest atz 4 von martzo von djar 1922 balda ka Tria izta gebortet di "Atesina", a gåntz schümmana novità boda hatt perméttart åzoheva zo giana pittar korìara un pinn auto anvétze baz pinn ross, azpe sa håm getånt squàse alle vor in earst Bèltkriage. An earstn håmsa ågeheft pinn bege Tria – Poatzan – Cortina d'Ampezzo, lai spetar håmsa augelekk a gåntza rete in di Provìntz vo Tria pitt korìarn boda soin partìrt vo alln in lentla o. Est iz a groazar kolòsso vo trasporti, boda hatt alle di trem in di statt, alle di korìarn au pa lentar, di aisanpån vodar Trento-Malè un kan aereopòrt Caproni partìrante vo Tria o. Da atti hoachebene di korìarn håm ågeheft in di vüchtzegar djar; bar mang nèt vorgèzzan in Adolf von Polèz, dar zimbar boda hatt ummargevüart ünsarne laüt vor vil djardar.
Hundart djar vo korìarn boda håm gevüart hintar un vür månnen, baibar un khindar vonan lånt attaz åndar, zo maga gian z'arbata, zo studjàra odar zo venna di famìldje boda soin gånt zo stiana in di statt.
Est bobar alle håm in auto un bobar soin gebónt zo giana hèrta ummar, ånka lai vort z'èzza a tschoi, mabaraz nèt vürstèlln bi bichte 'z iz gest håm di korìara zo maga gian vort vo Lusérn, zo maga schikhan apparéppaz in åndarn odar zo maga vorsan notìtzie von laüt boda soin gest vort bait, di korìara pittn autista un "bigliettaio" iz gest an servìtzio vor daz gåntz lånt, nèt lai an passàdjo zo macha an viazo.

Giada von Galèn

VkVSIyMjMmEyNDcwMjMtZjZlOS00MTVhLWE1ZGYtN2NkMDk2ZjkZjE3IyMjOGVjZjY3ZjElMjJhOC00ZTU3LWFlMWYtNTcwYzBhZDE1ZTY1IyMjMjAyMi0xMC0wN1QwODozOTo1MCMjI1ZFUg==